

de Arriaga, Juan Crisóstomo (1806-26)

Spansk violinist och tonsättare

Underbarn har alltid väckt intresse. Många kända tonsättare har en gång varit underbarn, en del av dem har dessutom dött unga. Mendelssohn blev 38, Mozart 35, Lili Boulanger 25 och Lekeu 24. En tonsättare som många säkert aldrig har hört talas om, J.C. de Arriaga, dog redan 20 år gammal. Att han ändå hann sätta spår i musikhistorien är anmärkningsvärt.

Arriaga föddes i en välbeställd baskisk familj i Bilbao. Han blev tidigt en skicklig violinist, som uppträdde i salongerna. Redan som elvaåring skrev han sitt första stycke och som tolvåring en nonett för stråkar och blåsare. 1821 blev han antagen vid Paris-konservatoriet för studier i violin och kontrapunkt bl.a. för den nyutnämnde professorn F-J Fétis. 1824 blev han assistent till Fétis i dennes kompositionsklass. Under dessa år tillkom de flesta av hans verk, bl.a. en symfoni och tre stråkkvartetter. De senare var de enda som publicerades under hans livstid, 1824. Han avled i sviterna av en lungsjukdom 10 dagar före sin 20-årsdag.

Arriagas musik är påverkad av Haydns och Mozarts – i Spanien blir han ofta kallad Spaniens Mozart – men har också drag av Beethovens dramatik och ett harmoniskt mästerskap, liknande Schuberts. Beethovens musik måste han ha kommit i kontakt med i Paris, men Schubert var kring 1820 dåligt känd utanför Wien. Det är därför föga troligt att Arriaga kan ha inspirerats av Schubert.

De tre stråkkvartetterna kan ha tillkommit redan 1822 och är alltså verk av en 16-åring. Med sin mognad och höga kvalitet var de enligt hans kompositions lärare Fétis helt osannolika skapelser av en tonåring. De kan möjligen ha överträffats några år senare av Mendelssohns Stråkkvartett, *Uvertyren till en Midsommarnattsdröm* och kvartetten i a-moll. Arriaga hade uppenbarligen tankar på ytterligare verk i genren, eftersom han kallade samlingsverket för *Första boken av kvartetter*. Alla tre kvartetterna är bra, men det är nog framför allt den första och tredje som tävlar om de främsta lovorden. Kvartetterna tillägnades tonsättarens fader. De finns översiktligt beskrivna på nätet.¹

Stråkkvartett nr 1 d-moll

1. Allegro 2. Adagio con espressione 3. Menuetto: Allegro

4. Adagio – Allegretto

1822

Det är inte säkert att d-mollkvartetten är den som skrevs först, men man förstår tonsättaren som placerade den som nr 1; första satsen är magnifik. Den kan mycket väl ha inspirerats av Mozarts d-mollkvartett K 421. Huvudtemat är mörkt och rastlöst. Den första delen spelas unisont:

https://second.wiki/wiki/cuartetos_de_cuerda_de_juan_crisostomo_de_arriaga

1

Ett dramatiskt andratema uppbyggt av 16-delar följer:

Huvudtemat hörs så småningom också som cellosolo.

Sidotemat växlar mellan f-moll och F-dur och påstås ha en spansk touch.

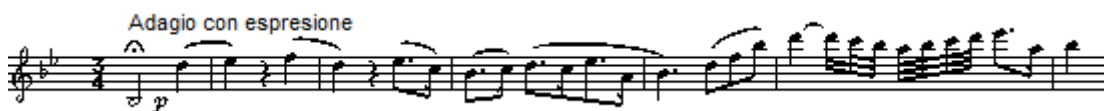

Sidogruppen är längre än huvudgruppen och snart hörs även huvudtemat i de lägre stråkarna, innan sidotemat på nytt framträder.

Genomföringen utvecklar huvudtemat och börjar med motivet i takt 3 (se notexempel ovan). Imitationsteknik är flitigt använd.

I återtagningen hörs i cellon sidotemat i d-moll. En lång Coda i D-dur avslutar. I den spelas både huvudtema och sidotema i dur.

Den andra satsens form har likheter med sonatform utan genomföring, men kan även ses som en ABABA-form. Det uttrycksfulla huvudtemat, A, börjar efter ett inledande B-durackord:

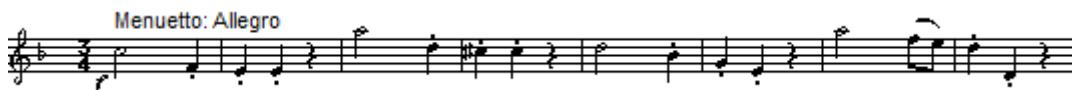
Det övergår i ett växelspel mellan cello och violin 1.

Sidotemat, B, har en stormig och passionerad inledning på ett G7-ackord:

I återtagningen hörs de två temana på nytt, sidotemat nu med inledningen på ett D7-ackord. Sista A kan betraktas som en coda.

Kanske hade man i musik från 1820-talet väntat sig ett scherzo, men sats 3 är en menuett. Temat är bryskt och utan sirlighet:

Trion har en ovanlig melodik; kanske är den präglad av spansk musik:

För det senare talar de pizzicato som de nedre stråkarna bidrar med. De för tankarna till gitarrackompanjemang. Menuettdelen återkommer och avslutar.

Finalen har en 8-takters långsam inledning:

Satsen kan sägas ha sonatform med sitt huvudtema omedelbart efter inledningen:

Sidotemat i F-dur introduceras i violan:

Det upprepas omedelbart i violin 1. I resten av sidogruppen hörs omväxlande huvudtema och sidotema.

Före genomföringen hörs en förkortad version av den långsamma inledningen.

Genomföringen är ganska kort och inleds med sidotemat i imitation.

I återtagningen hörs som vanligt båda temana men sidotemat klingar nu i D-dur. Satsens och kvartettens tonika, d-moll, återkommer dock i den avslutande codan.

Stråkkvartett nr 3 Ess-dur

1. *Allegro* 2. *Pastoral: Andantino* 3. *Minuetto: Allegro* 4. *Presto agitato*
1822

Den sista av Arriagas tre kvartetter kan ha inspirerats av Haydns monotematik; sidotemat bygger på motiv från huvudgruppen.

Huvudtemat inleds unisont i forte följt av ett mildare svar i piano:

Ett andratema i violin 1 får också stor betydelse:

Sidotemat i B-dur är sammansatt av motiv från huvudgruppens två teman

Expositionen ska tas i repris.

Genomföringen utvecklar först huvudgruppens 2:a tema och sedan huvudtemats olika motiv. I återtagningen hörs både huvudtema och sidotema, båda som brukligt i tonikan.

Den andra satsen, *Pastoral*, ska måla en lantlig idyll. Som sig bör finns här förutom herdar även fåglar. De senare (Pajaros) hörs i temats början, med tre lockrop:

”Herdarna” återkommer i ett annat tema:

Kanske har Arriaga inspirerats av Beethovens pastoralsymfoni, ty även här finns ett oväder. Det antyds tidigt i ett kort avsnitt, fyllt av tremolon i de tre nedre stämmorna, som Arriaga betecknat *Principio de tronado* (Början på åskvädret).²

Men innan stormen bryter ut på riktigt återkommer fågel- och herdetemat, nu betecknat *jerenidad* (fridfullt).

Ovädret, som nu tar vid, fungerar musikaliskt som en genomföring. Till tremoloackompanjemang hörs nu de olika inslagen spelas upp i nya konstellationer.

Den idylliska första delen återkommer och avslutar satsen.

Liksom i den första kvartetten är den rörliga mellansatsen en Menuett.

Menuettdelens 1:a repris börjar unisont, med ett kärvt tema i c-moll:

Den andra replisen har ett första tema med stora intervallsprång:

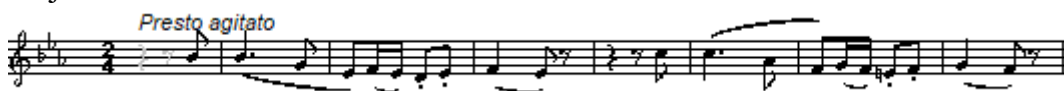

En betydligt älskligare stämning slås an i den kortare C-durtrion:

Menuttdelen återkommer och avslutar, nu utan repriser.

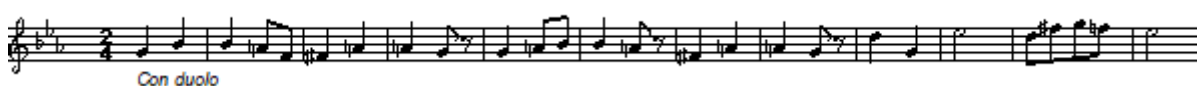
Sats 4, *Presto agitato*, utgör ett magnifikt avslut på en storartad kvartett. Den har tydliga sonatformsdrag, dock med en del egendomligheter. Det pregnanta huvudtemat börjar direkt:

Ett bitema karakteriseras av ett fallande triolmotiv: Det flyttas mellan de olika stämmorna på ett genomföringsmässigt sätt:

Sidotema i g-moll

² Enligt den franske musikvetaren Bernard Fournier är det första gången som tremolo används i en stråkkvartett. Tre år senare, 1826, skulle även Schubert använda sig av tekniken i sin sista stråkkvartett i G-dur D887.

Den korta sidogruppen följs av en ovanlig lång slutgrupp med huvudtemat som grundbult. Den har tydlig genomföringskaraktär.

Även i den egentliga genomföringen utvecklas huvudgruppens teman.

Återtagning innehåller samtliga tre teman. Sidotemat, som först hörs i cello, går nu i c-moll. Den långa slutgruppen får fungera som coda.